

Nr 166.

Av herr **Welin**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående tillämpning av principen om familjeunderstöd vid upprättande av lönestater för statens funktionärer.

Vid förra årets senare riksdag väcktes i Andra kammaren av under-
tecknad en motion, nr 105, som avsåg utredning beträffande den ned-
gående nativiteten och dess orsaker samt botemedel mot densamma. I
motionen uppvisades, hurusom nativiteten hos oss är i starkt nedgående.
Blott några få siffror ur denna må här återgivas.

*Nativitets-
motionen 105
i Andra kam-
maren 1914 B,*

Redan det absoluta talet av födda är sedan år 1908, som hittills
företer det högsta antalet levande födda, nämligen 138,874, statt i hastigt
sjunkande och beräknas för 1913 till endast 129,628, det lägsta sedan 1872.

Men ännu ogynnsammare ställer det sig med de födda, räknade pro
mille. Vid de statistiska uppgifternas början på 1750-talet voro på levande
födda på 1,000 av medelfolkmängden 35,67. Talet håller sig sedan uppe
i 30 och därutöver till perioden 1871—80, varefter det är statt i ett
tämmligen jämt sjunkande och utgjorde 1913 enligt preliminär beräkning endast
23,06 pro mille. I detta fall har Sverige endast trenne länder under sig,
nämligen Irland, Belgien och Frankrike, medan ett sådant land som Ryss-
land 1910 hade 44,2 levande födda på 1,000 invånare. Under det att
1910 i Sverige föddes endast 135,625, föddes det i Ryssland icke mindre
än 5,680,480 eller ungefär jämt hela Sveriges befolkningssiffra. I före-
stående uppgifter äro även de oäkta födda inberäknade. Frånräknas dessa,
som ju icke äro önskvärda, sjunker Sverige under både Irland och Belgien
och lämnar endast Frankrike efter sig.

Det, som i viss mån håller oss uppe, är vår låga dödlighet, men död-
ligheten kan icke komma under en viss gräns, och denna torde nu vara
i det närmaste uppnådd, men nativiteten kan sjunka snart sagt hur långt
som helst, ända till 0. Om det fortgår som nu, stå vi inom tvenne år-

tionden tämligen säkert vid den punkt, att födelsetalet blir mindre än dödstalet. Då inträder det folkliga självmordet. Dessutom måste vi räkna med den allt jämt fortgående utvandringen.

Orsakerna till den sjunkande nativiteten angåvos i motionen vara av tvenne slag, nämligen minskat antal barn i äktenskapen och en minskning i äktenskapsfrekvensen.

Antalet barnaföderskor med äkta barn under perioden 1871—1880 utgjorde 300,9 pro mille av alla gifta kvinnor i en ålder 15—45 år, medan motsvarande siffra för år 1911 sjunkit till 236,2. Bland de i motionen angivna orsakerna till minskningen i barnantalet inom äktenskapen må här endast nämnas de ekonomiska trångmål, vari många föräldrar leva.

Den sjunkande äktenskapsfrekvensen är emellertid den viktigaste faktorn vid nativitetsens nedgång. Under perioden 1861—1870 utgjorde giftermålen 6,54 pro mille av hela medelfolkmängden, men 1911 voro de endast 5,88, den lägsta siffra i Europa näst Irlands. Företeelsen torde främst ha sin grund i ekonomiska omständigheter, som sammanhånga med ökade anspråk på livet och höjda levnadskostnader.

Efter att ha framhållit den oavvisliga nödvändigheten för samhället att söka finna utvägar för att hejda den hastiga nedgången i nativiteten nämnde jag förslagsvis en hel del sådana, bl. a. »bättre skatteförhållanden, så att de, som gifta sig, icke, såsom nu är fallet, ofta komma i en ogynnsammare ställning, än om de förblivit ogifta, och så att det skattefria avdraget för barn blir av större effektivitet», samt vidare »avlöningsförmåner, som i någon mån taga hänsyn till familjens storlek» och »ersättning åt barnrika familjer».

*Andra kammar-
rens första
tillfälliga
utskotts
yttrande.*

Ifrågavarande motion hänvisades till Andra kammarens första tillfälliga utskott. Detta förskaffade sig uttalande av en känd vetenskapsman, som ägnat frågan ett ingående studium och som ytterligare påvisade den stora faran för vårt land med den nedgående nativiteten.

Utskottet säger också: »Av det anförda torde med full tydlighet framgå, att nativiteten inom vårt land från och med 1870 varit i avsevärd tillbakagång och under de senaste åren i hittills uppnådd grad sjunkit. Även om det skulle visa sig, att den hastighet i minskningen, som de senaste åren (1909—1913) uppvisa, icke skulle komma att i samma tempo fortfara och följaktligen de gjorda framtidsberäkningarna icke skulle hålla streck, torde, såsom även från officiellt håll redan uttalats, på grund av den ovanligt snabba nedgången av födelsetalet under de senaste åren all anledning förefinnas till allvarliga farhågor för framtiden. Utskottet är

fullt ense med motionären om, att nämnda företeelse är förtjänt av noggrann uppmärksamhet från statsmakternas sida.

Utskottet delar även i princip den åsikt, som synes vara genomgående för motionärens framställning, att botemedlen mot nativitetsnedgången äro att söka i åtgärder, som äro nog verksamma att undanröja de väsentliga orsakerna till nämnda nedgång, nämligen den minskade äktenskapsfrekvensen och det minskade barnantalet inom äktenskapen, samt att åtgärder av denna art i görligaste mån böra vidtagas».

Efter att ha refererat motionärens olika förslag och även för egen del framställt nya säger sig utskottet emellertid finna, att en del av de av motionären påpekade åtgärderna antingen varit eller äro föremål för officiell utredning, t. ex. egnahemsfrågan och bostadsfrågan, men fäster en särskild vikt vid tanken på bättre och rättvisare skatteförhållanden. Däremot ifrågasätter det lämpligheten av att premiera barnrika familjer och säger till sist: »Önskvärt hade varit, om av motionären påpekats några begränsade, hittills mindre beaktade åtgärder, lämpliga att ställas under sakkunnig prövning».

Utskottet hemställer, att motionen icke måtte till någon kammarens åtgärd föranleda. Den blev också av kammaren avslagen.

Det var ju heller knappast något annat att vänta, än att frågan skulle falla första gången den i hela sin vidd fördes fram.

Emellertid torde man icke komma ifrån, att den är en ytterst viktig fråga. Det har vitsordats från nästan alla håll, där man yttrat sig i densamma, och tidningspressen har varit ovanligt enig däri, att det är en betydelsefull fråga, ja, »en fråga om liv och död för nationen».

Motionens framträdande och den följande diskussionen i riksdagen och pressen samt bland enskilda blev, kan man säga, en principdebatt, där diskussionen, liksom i varje sådan, kom att röra sig om litet av varje, som kunde ha med frågan att skaffa. Efter denna principdebatt, där frågans stora betydelse blivit erkänd, torde vara skäl uti att övergå till de specialfrågor, som ligga närmast till att finna sin utredning och lösning. Vid innevarande riksdag har jag redan väckt en motion, som avser förbättring i skatteförhållandena, så att de, som gifta sig, icke komma i ogynnsammare ställning, än om de förblivit ogifta, och en annan därom, att det skattefria avdraget för barn blir av större effektivitet.

I denna motion ville jag taga upp spørsmålet om avlöningsförhållanden, som taga hänsyn till familjens storlek, något som i viss mån sammanhänger med frågan om ersättning åt barnrika familjer.

Lärarelöne-
nämndens
förslag.

Den 5 juli 1912 uppdrog Kungl. Maj:t åt en utredningsnämnd att efter verkställd undersökning framlägga förberedande förslag till ny löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen dels vid rikets allmänna läroverk, dels vid folk- och småskolorna, dels ock vid med förutnämnda skolor närbesläktade läroanstalter. Lärarelönenämndens betänkande avgavs den 31 oktober 1914 och var undertecknat av kanslirådet Per Elof Lindström, lektorn J. F. Nyström, läroverksadjunkten Anders Holkers, läroverksadjunkten Olof Olsson, teckningsläraren K. Hugo Segerborg, seminarieadjunkten Anna Sörensen, folkskolläraren Sven Nylund, folkskollärarinnan Mathilda Persson och småskollärarinnan Anna Olsson jämte seminarieadjunkten E. A. Johansson som sekreterare. Under större delen av tiden har dessutom undervisningsrådet N. O. Bruce deltagit i arbetet.

Betänkandet, som är enhälligt i den punkt, som det här är fråga om, är i så måtto högst märkligt, som det i sig innesluter förslag till en hos oss, åtminstone i stort sett, alldeles ny löneform: familjetillägget. Förslaget är synnerligen väl genomtänkt och klart framställt, liksom det torde bliva mycket betydelsefullt i sina konsekvenser.

I kap. II, som handlar om allmänna avlöningsgrunder, hänvisar lärälönenämnden först till den av vederbörande departementschef vid nämndens tillsättande uttalade meningen, att nämnden borde taga i övervägande ej blott frågan om högre avlöningsbelopp utan ock frågan om ändrade avlöningsgrunder, särskilt förhållandet mellan avlöningen för familjeförsörjare och icke-familjeförsörjare, ävensom förhållandet mellan avlöningen för manliga och kvinnliga lärare.

Därefter redogör nämnden för den under senare åren framkomna s. k. *behovsprincipen*, vars innebörd är, att befattningshavare, som är familjeförsörjare, skall åtnjuta högre avlöning än befattningshavare, som icke är familjeförsörjare.

Mot denna avlöningsprincip har uppställts principen: *lika arbete, lika lön*, som i allmänhet anses ligga till grund för statens nuvarande avlöningsväsen. Nämnden påvisar emellertid, att för närvarande betalningen för en och samma statstjänst kan växla avsevärt, beroende på befattningshavarens rent personliga förhållanden. Sådana differenser i avlöningen betingas av en hel del efter hand införda avlöningsformer, såsom ålders-tillägg, ålderspension, invaliditetspension, reliktpension och avlöning under sjukdom. Nämnden anser, att särskilda avlöningstillägg åt familjeförsörjare är lika mycket eller lika litet som nämnda avlöningsformer stridande mot principen: *lika arbete, lika lön*.

Mot förslaget om högre avlöning åt familjeförsörjare ha gjorts åtskilliga invändningar, av vilka den viktigaste torde vara den, att denna

princips införande i statens avlöningsväsende skulle ha till följd en lagstiftning, som tvunge den enskilde arbetsgivaren att betala sin gifte arbetare mera än en ogift. Nämnden, som icke delar denna uppfattning, söker lösa problemet på följande sätt:

»Antag», säger nämnden å sid. 32 och följande, »att en man börjar erhålla arbetsförtjänst vid 20 års ålder, att han kan fortsätta att arbeta till 65 års ålder, att han lever som åldersinvalid i 5 år och alltså dör vid 70 års ålder. Mannen lever alltså utan arbetsförtjänst under åren 1—20 och 66—70, och han har arbetsförtjänst under åren 21—65. Under denna tid skall han förtjäna, vad som fordras för hans uppehälle under arbetstiden och under invaliditetstiden samt dessutom minst vad som erfordras för att återgälda omkostnaderna för hans uppehälle under åren 1—20. Denna skuld till det släkte, som gått, skall han ideellt sett återgälda till det släkte, som kommer. Skulle nämligen alla undandraga sig denna skuld, så skulle intet nytt släkte komma till. Han kan betala sin skuld genom att antingen själv föda och fostra barn eller ock genom att underlätta andras uppfostringsarbete. Staten har, om man undantager obligatoriska avgifter till vissa änke- och pupillkassor, hittills icke ansett sig böra utkräva denna skuld. Men förhållandena synas utveckla sig i den riktningen, att staten för sitt bestånd torde nödgas tillgripa även denna fordran.

Under de år, 21—65, då mannen i fråga har arbetsförtjänst, varierar hans arbetsförmåga, därmed ock, teoretiskt, hans arbetsförtjänst i rätt väsentlig grad. Den är icke så stor i början, den tilltager alltmera, når sitt maximum och börjar därefter avtaga till inemot invaliditet. Svårigheten är nu, att behovet icke följer variationerna i arbetsförmågan och arbetsförtjänsten åt. När han blir äldre och förtjänar mindre, har han kanske större behov, än när han var ung och förtjänade mera. Tillkomsten av familj och därav ökade behov motsvaras icke av en ökad arbetsförmåga och ökad förtjänst.

Den ifrågavarande mannens arbetsförtjänst under åren 21—65 skall sålunda räcka till för underhåll under en period av 70 år, och den skall räcka till för att möta variationer i behovet, som icke motsvaras av variationer i arbetsförtjänsten. Härav följer, att arbetsförtjänsten måste med mycken omtanke fördelas, så att den räcker till att täcka behovet under livets olika växlingar.»

Detta kan ske genom enskild sparsamhet, genom försäkringsväsendet och genom den sociala försäkringen. Men det kan också under vissa förutsättningar nås på ett mycket enklare och mera effektivt sätt, nämligen så, att arbetsgivaren själv övertar fördelningen av sina tjänares avlöning.

Och den arbetsgivare, som främst kan göra detta, är staten. Nämnden fortsätter å sidan 35:

»Statens nuvarande avlöningssystem äro ganska typiska exempel på dylik av arbetsgivaren själv genomförd försäkring. Den unge tjänstemannen får icke ut hela avlöningen för det fullgjorda arbetet. En ganska väsentlig del innehålles av arbetsgivaren. Det innehållna beloppet får tjänstemannen gott av, när han blir sjuk i form av sjukdomsunderhåll; när han blir äldre och behöver mera, i form av ålderstillägg; när han blir orkeslös, i form av pension; och när han dör, i form av pension åt efterlevande.»

Och vidare heter det å sidan 36: »Om vad sålunda anförts hålles i sikte, torde det ifrågavarande avlöningstillägget åt familjeförsörjare erhålla sin helt naturliga förklaring.

Erfarenheten visar, att personer, som tidigt komma upp till högre avlöning, ofta leva upp hela förtjänsten, så att familjebildandet för dem innebär en försakelse. Det lider intet tvivel om, att den sociala lagstiftningen förr eller senare måste taga upp frågan, huru bot skall rådas härå. Den lösning, som för tanken ligger närmast, vore väl en obligatorisk, av det allmänna understödd barnförsäkring, med andra ord ett slags allmän ungar- och ungdomsskatt med dess, stundom uteglömda korrelat, barnförsörjningsbidrag.

Det har förut framhållits, att, ideellt sett, varje människa är skyldig att betala sin skuld till den gångna generationen genom att på ena eller andra sättet bidra till det nya släktets utbildande, ävensom att staten måhända nödgas indriva denna skuld. Detta torde knappast kunna ske på annat sätt än genom att å dem, som icke själva föda och fostra barn, lägga en särskild pågåld till förmån för dem, som fylla denna uppgift.

Frågar man sig nu, vilken motsvarighet en dylik social lagstiftningsåtgärd skulle hava inom statstjänarnas avlöningssystem, så blir svaret just den ifrågasatta differentieringen av avlöningen med hänsyn till familjeförsörjning».

Lika litet, menar nämnden, som den statstjänaren tillkommande rätten till högre lön på äldre dagar m. m. behöver kompletteras med en lagstiftning, som tvingar den enskilde arbetsgivaren att lämna sina arbetare motsvarande förmåner, lika litet behöver ett avlöningstillägg för familjeförsörjare kompletteras med en lagstiftning, som tvingar den enskilde arbetsgivaren att betala den gifte arbetaren mer än den ogifte.

»Av vad sålunda anförts», heter det vidare, »torde framgå, att kravet på ett särskilt avlöningstillägg åt familjeförsörjare i grunden är av samma natur som de i statens lönerogleringar tillgodosedda kraven på underhåll

under sjukdom, högre avlöning för äldre tjänstemän, tjänstepension och reliktpension, av vilka förmåner somliga komma i åtnjutande, andra icke. Frågan är sålunda, huruvida till de omständigheter, som för närvarande betinga variationer i avlöningen, jämväl skall läggas familjeförsörjningen, eller, som saken ock kan uttryckas, huruvida till övriga stats-tjänarna ålagda försäkringar även skall läggas familjeförsäkring.

Den fråga, behovsprincipen sökt lösa, är icke en fråga om avlöningens storlek, utan om avlöningens fördelning.»

Nämnden undersöker härefter, vad som i detta sammanhang bör förstås med familjeförsörjare, och kommer därvid till det resultatet, att familjetillägg endast böra tillgodokomma familjer med barn.

Beträffande frågan, i vilken omfattning principen om särskilda lönetillägg åt familjeförsörjare bör tillämpas, gör nämnden å sidan 60 och följande en beräkning, av vilken den drager den slutsatsen, att ju större en kår är, desto svårare är det att, utan lönens fördelning med hänsyn till familjeförsörjning, för kåren åstadkomma en löneroglering, vid vilken såväl familjeförsörjarnas som statens ekonomiska intressen behörigen iakttagas. Nämnden anser, att folk- och småskollärarkåren icke kan erhålla en löneroglering, som fullt tillgodoser familjeförsörjarnas behov, utan att familjeunderstöd tillgripes.

Med läroverkslärarna, anser nämnden, ställer sig saken på ett annat sätt, dels därför att kåren är jämförelsevis liten, så att den nya löneprincipens tillämpning vid denna kårs löneroglering icke har samma statsfinansiella betydelse, och dels därför att läroverkslärarkåren intager en mindre isolerad ställning än folkskollärarkåren, så att en tillämpning inom denna av den nya löneprincipen komme att framkalla lönerogleringar inom andra jämnställda kårer. »Om den nya löneprincipen skall tillämpas vid roglering av löner för statstjänstemän, så bör den enligt nämndens mening införas på en gång utefter hela linjen.»

Nämnden kommer till det resultatet, att den nya löneprincipen bör tillämpas på de kommunalt anställda lärarna men icke på de statsanställda, således även på lärarna vid de högre folkskolorna och kommunala mellanskolorna.

Sin uppfattning om villkor för åtnjutande av familjetillägg samlar nämnden i följande *förslag till bestämmelser angående grunderna för familjetillägg*, av vilket blott ett par punkter här återgivas (sid. 79 o. f.):

»Där löneroglering, som av Kungl. Maj:t och riksdagen fastställts, avlöningsformen familjetillägg förekommer, skall sådant lönetillägg utgå enligt här nedan angivna grunder, ankommande det på Kungl. Maj:t att utfärda de närmare bestämmelser, som för tillämpning av dessa grunder må finnas erforderliga.

1. Rätt till familjetillägg tillkommer ordinarie manlig befattningshavare samt ordinarie kvinnlig befattningshavare, vars man är död, under förutsättning att befattningshavaren har eget äkta barn, som är ogift och icke uppnått 21 års ålder.

2. Befattningshavare, som äger rätt till familjetillägg, skall erhålla ett familjetillägg, därest hon har ett sådant barn, som i punkt 1 säges; två familjetillägg, därest hon har tre sådana barn, och tre familjetillägg, därest hon har fem sådana barn».

Enkelt familjetillägg för folkskollärare är föreslaget till 200 kronor och kan alltså utgå med högst 600 kronor. Det må anmärkas, att även ålderstilläggen, som äro tre, utgöra 200 kronor vardera.

* * *

Det måste erkännas, att nämndens framställning om lämpligheten av familjetillägg är synnerligen tilltalande, och att bevisföringen är ovanligt stark. Dess betydelse stärkes dessutom därav, att nämnden varit fullkomligt enig i denna punkt, och detta ehuru flera olika intressen äro representerade i densamma, dels manliga och kvinnliga och dels sådana, som anknyta sig till ämbetsverk, allmänna läroverk, seminarier, folkskolor och småskolor.

Det har från kompetent nationalekonomiskt håll sagts, att »genom sitt principiella betänkande har nämnden gjort en betydelsefull insats, och dess förslag rörande folkskollärarekåren är det första på klart genomtänkta och förnuftiga grunder vilande löneregleringsförslag, som framkommit i vårt land». Den citerade nationalekonomen beklagar blott att nämnden icke tagit steget ut och föreslagit familjetillägg för elementarlärarna.

Det är att antaga, att när statsmakterna finna förhållandena medgiva den för folkskollärarekåren så välbehövlige löneregleringen, den av nämnden föreslagna lönefördelningen blir tillämpad och sålunda en ny grund för löneberäkningarna lagd.

Men det gäller att bygga på den så utmärkt lagda grunden. Här finnes en väg angiven, på vilken man kan söka att gå vidare vid alla kommande löneregleringar för statens funktionärer. Det förtjänar att utredas och beräknas, vad familjetillägg skulle komma att belöpa sig till, om sådana skulle komma att tillämpas inom alla kårer och tjänstemannagrader, ehuru naturligtvis den nya löneprincipen icke skulle komma till användning annat än i samband med nya löneregleringar.

* * *

Tanken på familjetillägg åt statens tjänstemän har redan förut tagit sig flera uttryck. Redan så tidigt hos oss som vid riksdagen 1817—1818 föreslogs i motion å riddarhuset av herr C. A. Gyllenram understöd till uppfostran av fattiga militära och civila ämbetsmäns barn att utgå efter vissa grunder, som förutsatte ett för våra förhållanden stort barnantal. Förslaget avslogs emellertid av alla fyra stånden.

Äldre förslag
om familje-
tillägg.

Det dröjde sedan länge, innan frågan på nytt framträdde i riksdagen. Det skedde först 1908, då tvenne motioner, som berörde densamma, väcktes. Den ena avlämnades av herr C. G. Sædén, som önskade utredning av statstjänarnas lönerегleringsfråga, därvid man kunde tänka sig ett lönetillskott eller familjeunderstöd, som skulle utgå, så snart någon tjänsteman ingått äktenskap, och ökas för varje barn, som föddes. Den andra motionen väcktes av herr P. Hörnstén, som föreslog utredning angående progressiv beskattning av barnlösa personer, och som även framkastade tanken på, att *alla* familjeförsörjande uppfostrare skulle erhålla lönetillägg eller skattelindring. Båda förslagen föllo.

I detta sammanhang måste påpekas, hurusom 1912 års riksdag på framställning av Kungl. Maj:t beslöt om understöd av statsmedel åt familjeförsörjande värnpliktige, varvid hänsyn i viss mån toges till antalet oförsörjda familjemedlemmar. Detta beslut kompletterades vid 1914 års senare riksdag med beslut om, att under den tid värnpliktig är inkallad till tjänstgöring för rikets försvar eller efter fredstjänstgöringstidens slut kvarhållas för sådant ändamål, erhåller hans familj understöd med en krona för varje dag med tillägg av 25 öre om dagen för varje barn under 15 år, om familjen är i behov av sådant understöd. Särskilt beslutet om tillägg för varje barn är ett uttryck för den allt kraftigare framträdande tanken på behovet av barnunderstöd från statens sida.

Familjetilläg-
gets tillämp-
ning på andra
håll.

Även kommunerna börja i detta fall att känna förpliktelser gent emot familjeförsörjare. Så har inom Göteborgs stadsfullmäktige under sistlidne augusti månad väckts motion om utredning, vad som av kommunen kan och bör göras för att på ett verksamt sätt hjälpa barnrika familjer, och särskilt har motionären framfört den tanken, att åt i kommunens tjänst anställda arbetare bevilja en lönetillökning för varje barn, som födes utöver exempelvis fyra. Drätselkammaren har visserligen avstyrkt motionen, men en av stadens ledande tidningar anmärker, att dess yttrande är dagtecknat två månader, innan lärarlönenämndens betänkande såg dagen. I annat fall skulle detta yttrande helt visst fått en något annorlunda avfattning. Stadsfullmäktige beslöto emellertid den 7 januari 1915 tillsätta en beredning för att taga frågan i övervägande.

Enligt lärarlönenämndens uppgifter hava vissa svenska bolag börjat tillämpa principen om familjetillägg. Livförsäkringsbolaget Thule lämnar åt familjeförsörjare ett dyrtidstillägg av 2 % av lönen för hustru och 1 % av lönen för varje barn, som ej fyllt 20 år. I svenska livförsäkringsanstalten Trygg lämnas åt manliga tjänstemän extra lönetillägg, då giftermål ingås. Aktiebolaget Separator lämnar alla gifta arbetare hyresbidrag.

*Familjetillägg
i utlandet.*

Nämnden lämnar även en redogörelse för, hur principen om högre avlöning åt familjeförsörjare tillämpas i åtskilliga främmande länder.

Av denna redogörelse lämnas här ett sammanträngt referat.

I *Norge* åtnjuta vissa tjänstemän vid statens järnvägar ett hyresbidrag, som är bestämt med hänsyn till, om vederbörande är familjeförsörjare eller icke. — I *Finland* har principen om högre avlöning för familjeförsörjare tillämpats vid bestämmande av lönen för lärarpersonalen vid folkskolorna på landsbygden ävensom för lärarpersonalen vid lärdomsskolorna. — I *Belgien* utgår åt vissa tjänstemän vid statens järnvägar ett lönetillägg av 40 francs om året för varje barn under 14 år, därest inom familjen finnas mer än tre barn av denna ålder. Vidare erhålla vissa underordnade tjänstemän inom tull- och uppbördswerken ett mindre hyresbidrag, om de äro gifta. — I *Frankrike* har deputeradekammaren anmodat regeringen att verkställa utredning och framlägga förslag rörande familjetillägg åt lägst avlönade statstjänstemän i förhållande till antalet barn de hava, varjämte kammaren gjort framställning till regeringen, att den måtte vidtaga åtgärder till att förbättra ställningen för sådana tjänstemän, som hava mer än två barn. Inom vissa förvaltningsgrenar har man sökt tillgodose familjeförsörjarens behov av högre avlöning än den ogifte. Så är det inom skatteuppbördswerken, postverket och tullförvaltningen, där understöd lämnas för visst antal barn. Vissa kommuner hava följt exemplet. — I *Österrike* inskränker sig bidraget till högre ersättning för flyttningskostnader vid gift tjänstemans förflyttning från en ort till en annan. — I *Ungern* tillerkännas alla familjeförsörjande stats- och komitatstjänstemän med en avlöning upp till 12,000 kronor, ävensom alla vid statsbanorna samt statens järnverk och kolgruvor anställda, med undantag av de i den högsta avlöningsgraden, ett familjetillägg på så sätt, att för varje barn intill uppnädd 24 års ålder och till ett antal av tre erhållas 200 kronor pr år, alltså maximum 600 kronor. Lägre statsbetjänte och pensionsberättigade arbetare erhålla för varje barn under 16 år till ett antal av tre 100 kronor eller maximum 300 kr. — I *Sachsen* göres skillnad mellan gifta och ogifta befattningshavare, i det de ogifta i regel endast erhålla hälften av det lagstadgade hyresbidraget. — I *Baden* utgår man från be-

hovet för en gift ämbetsman och lämnar kvinnliga tjänstemän endast $\frac{3}{4}$ av de för de manliga bestämda lönesatserna. Kommissionen för riksbudgeten har 1913 enhälligt fattat en resolution rörande införande av barn-tillägg för statens ämbetsmän. — I *Holland* erhålla folkskolans lärare, tjänstemän vid lantpolisen, tjänstemän och vissa arbetare vid »Waterstadt» samt vissa posttjänstemän avlöningstillägg, om de hava mer än två barn.

Ur andra källor än nämndens inhämtar man, hurusom systemet med familjetillägg vunnit en betydande utveckling i en mängd av Tysklands kommuner, där det tillämpas i stor utsträckning på tjänstemän och arbetare. Det bleve för vidlyftigt att nu redogöra härför, men man finner dock, vilken oerhört stor omfattning det nya lönesystemet redan erhållit, ehuru tanken är jämförelsevis ny. En anledning härtill är, att det inte blott gör rättvisa åt de familjer, som fullgöra sin förnyelseplikt mot samhället, utan även visat sig gynnsamt för kommunens ekonomi, samma erfarenhet, som lärarlönenämnden gjort med avseende på det nya systemets tillämpning på kommunalt anställda lärare.

Tyska sällskapet för rashygien, som sett saken ur delvis annan synpunkt, har i juni 1914 debatterat nativitetsfrågan och därvid uppställt en del riktlinjer. En av dessa sammanfaller i huvudsak med den här framställda principen och lyder så: »Ekonomisk hjälp till barnrika familjer i form av uppfostringsbidrag samt ett avpassande av lönerna i förhållande till barnantalet».

* * *

Det torde vara alldeles ofrånkomligt, att lörens beräkning efter försörjningsplikten har synnerligen stort fog för sig, vare sig man ser saken ur samhällets och kommunens synpunkt eller ur den avlönades synpunkt.

Vad kostnaderna beträffar, bliva dessa ingalunda avskräckande. Det kan vara lämpligt att här omnämna den beräkning, som lärarlönenämnden gjort angående kostnaderna för en lönereglering inom folk- och småskolans lärarkår. Nämnden beräknar, att om alla manliga lärare, både familjeförsörjare och icke familjeförsörjare, skulle erhålla ett lönetillskott, som motsvarade det belopp, vartill nämnden antager, att lärarnes merkostnad om året för familj uppgår, nämligen 400 kronor, så skulle statens utgifter bliva över 900,000 kronor större, än om den nya avlöningsprincipen tillämpades. Och skulle även alla lärarinnor medtagas och erhålla samma tillskott, bleve statens årliga utgifter inemot $6\frac{1}{2}$ miljoner kronor större,

*Familjetil-
läggets all-
männe
tillämpning.*

än om den nya löneprincipen tillämpades. (Se vidare Betänkandet 1, band 1, sidan 60 och följande.)

Härav kan man inse, vilken fördel det är för statsverket, att principen om familjeunderstöd tillämpas, på samma gång det bereder fördel för dem, som främst äro i behov av löneförbättring. Det vore därför önskligt, att den så snart som möjligt bleve tillämpad hos oss. Men för att detta skall kunna ske, erfordras det utredning, som bringar klarhet uti, hur den skulle komma att ekonomiskt verka för samhället och för löntagaren. Utredningen bör omfatta alla, som åtnjuta lön av staten, men i första rummet inrikta sig på de lönegrupper, vilkas lönestater närmast förestå till reglering.

Emellertid vore det behöfligt att vid en sådan utredning — med fasthållande av huvudprincipen — anlita delvis andra beräkningsgrunder än för folkskollärarkåren. Levnadskostnaderna och de sociala fordringarna äro faktiskt mycket olika under skilda förhållanden. För att familjetillägget skall betyda något på högre löneområden, får det nog tagas någorlunda i proportion härefter. Måhända kunde det sättas lika med ålderstillägget, såsom är föreslaget beträffande folk- och småskolans lärare. Och dessutom erfordras nog att fastställa en gräns uppåt i fråga om lönen för familjetilläggets tillämpning.

Det är tämligen visst, att den princip, som sålunda tillämpas på statens funktionärer, omsider skall fordra erkännande med hänsyn till ett ännu större område, nämligen alla svenska familjeförsörjare, så att även dessa få understöd. Men här blir frågan mera komplicerad, och det fordras nog en hel del alternativa beräkningar, för att man skall kunna se, hur långt man kan våga sig. Sålunda böra alternativa beräkningar göras med hänsyn till, om understödet bör upphöra, när ett barn fyller t. ex. 15, 16, 17 eller 18 år. Likaledes böra beräkningar göras med utgångspunkt från olika understödsbelopp, t. ex. 50 kronor, 75 kronor eller 100 kronor för varje barn. En förutsättning bör vara, att de statsfunktionärer, som åtnjuta familjetillägg, utgå ur beräkningarna rörande ett mera allmänt familjeunderstöd, liksom de göra det i fråga om folkpensioneringen.

Lärlönenämnden är inte främmande för tanken på detta allmänna familjeunderstöd, ty den säger, såsom redan anförts, å sid. 36: »Det lider intet tvivel om, att den sociala lagstiftningen förr eller senare måste taga upp frågan, huru bot skall rådås härå (d. v. s. att många måste försaka familjebildandet). Den lösning, som för tanken ligger närmast, vore väl en obligatorisk, av det allmänna understödd barnförsäkring, med andra ord ett slags allmän ungar- och ungmöskatt med dess, stundom utelömda, korrelat, barnförsörjningsbidrag».

Utom att nämnden sålunda gett sitt erkännande åt principen om allmänt familjebidrag, har den också antytt den utväg, man har att välja för att få medel till förverkligandet av en sådan princip, nämligen ungar- och ungmöskatten. Till denna torde även komma att sluta sig en skatt på barnlösa familjer. Kärnpunkten i denna beskattningsform ligger nämligen däri, att alla, som ha medel därtill, äro skyldiga att lämna sin kraftiga hjälp till uppfostran av släkten, som en gång skola vara landets bärande kraft.

En beräkning om, hur ett allmänt familjeunderstöd skulle ställa sig, vore förvisso önskvärt att redan nu erhålla, men då ett varsamt framåt-gående alltid torde vara att tillråda, och då frågan, så ny som den är, inte torde vara mogen för en sådan undersökning och än mer dess tillämpning, är nödvändigt att inskränka sig till en utredning beträffande familjetillägg vid bestämmande av lönen åt statens alla funktionärer.

Med anledning av det anförda tillåter jag mig vördsamt hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa en utredning om tillämpningen av principen om familjeunderstöd vid lönestaters upprättande för alla statens funktionärer samt för riksdagen framlägga de förslag, som i varje särskilt fall kunna ifrågakomma.

Stockholm den 5 februari 1915.

S. Welin.
